

۰۵ سپتمبر، ۲۰۲۶

داکتر نور احمد خالدي
رئيس انجمن تاريخ افغانستان

جايگاه زنان در افغانستان: يك تحليل تاريخي

قسمت دوم و اخير

بخش چهارم: ريشه هاي محدوديت هاي معاصر:

۱۳. بر اساس تحقيقات و يافته هاي تاريخي، آيا محدوديت هاي معاصر اعمال شده بر زنان عمدتاً ريشه در سنت هاي تاريخي و فرهنگي افغانستان دارد، يا منعكس كننده ايده ها، ايدئولوژي ها يا رويه هايي است كه در طول زمان از طريق تأثيرات خارجي معرفي يا تقويت شده اند؟ بر اساس شواهد تاريخي، محدوديت هاي معاصر نشان دهنده تعامل پيچيده اي از هر دو سنت و نوآوري هاي متأثر از خارج است، اما شديدترين محدوديت ها را بهتر است به عنوان تحولات ايدئولوژيكي كه به طور قابل توجهي توسط تأثيرات خارجي شكل گرفته اند و متمايز از رويه هاي فرهنگي تاريخي درك كنيم.

شواهدی که نشان می دهد محدودیت ها صرفاً ادامه سنت نیستند:

۱. دیدگاه های فرهنگي افغانستان به طور كلي از حق آموزش زنان حمايت مي كند. مخالفت با آموزش زنان ريشه در ايدئولوژي هاي افراطي خاص دارد، نه فرهنگ سنتي افغانستان.
۲. اكثريت قاطع افغان ها ممنوعيت هاي طالبان را رد مي كنند و «تأثيرات ويرانگر اين ممنوعيت را بر افراد، خانواده ها، اقتصاد و رفاه كلي کشور تشخيص مي دهند».
۳. نوسانات تاريخي در جايگاه زنان: تغييرات چشمگير در حقوق زنان در رژيم هاي مختلف — از پيشرفت در دوران سلسله مصاحب ها تا محدوديت هاي شديد تحت طالبان — نشان مي دهد كه محدوديت ها از نظر سياسي مشروط هستند تا ذاتاً فرهنگي.
۴. آموزش مدرن در اوایل قرن بيستم معرفي شد و آموزش زنان تا اولين رژيم طالبان در دهه ۱۹۹۰ به گسترش خود ادامه داد.

شواهدی از تأثیر خارجی:

۱. ایدئولوژی طالبان ریشه در جنبش دیوبندی دارد که در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ «در پاکستان ظهور کرد» و به‌طور قابل‌توجهی توسط زمینه پناهندگان افغان در پاکستان شکل گرفت.
۲. استفاده از حقوق زنان به‌عنوان ابزار سیاسی برای چانه‌زنی با جامعه بین‌المللی یک استراتژی سیاسی مدرن است، نه یک رویه سنتی.
۳. ادعای اینکه آموزش مدرن «فرهنگ و ارزش‌های غربی» را ترویج می‌کند یک موضع ایدئولوژیک است که از طریق تحولات سیاسی خاص معرفی و تقویت شده است.
۴. «قانون اخلاقیات» طالبان که محدودیت‌های مربوط به صدا، بدن و حضور زنان در فضاهای عمومی را تدوین می‌کند، از نظر دامنه و شدت هیچ سابقه تاریخی ندارد و نشان‌دهنده یک نوآوری است تا یک سنت.

نتیجه‌گیری:

شدیدترین محدودیت‌های معاصر بر زنان در افغانستان عمدتاً ریشه در سنت‌های تاریخی و فرهنگی افغانستان ندارد. آن‌ها نشان‌دهنده نوآوری رادیکالی هستند که توسط موارد زیر شکل گرفته است:

- سیاسی‌سازی مسائل زنان توسط گروه‌های افراطی
 - استفاده از حقوق زنان به‌عنوان ابزار چانه‌زنی.
 - تحولات ایدئولوژیک خاص با ریشه‌های خارجی
 - تمایل به اعمال کنترل و نشان دادن قدرت
- این تحلیل با اجماع علمی همخوانی دارد که «گروه‌های افراطی، مانند طالبان، با پیشرفت زنان به دلیل ایدئولوژی‌های زن‌ستیزانه عمیقاً ریشه‌دار مخالف هستند، که حتی توسط برخی نهادهای اسلامی نیز رد شده است».
- راه پیش رو باید تشخیص دهد که محدودیت‌های طالبان از نظر فرهنگی اجتناب‌ناپذیر نیستند، بلکه محصول انتخاب‌های سیاسی و ایدئولوژیک خاصی هستند که می‌توان از طریق ترکیبی از مقاومت داخلی و فشار بین‌المللی معکوس شوند.

خلاصه دوره‌های تاریخی کلیدی و جایگاه زنان:

دوره	سال‌ها	جایگاه زنان
امپراتوری کوشان	حدود قرن ۱-۳ میلادی	«جایگاه محترمی یافتند»

| دوران غزنوی | قرن ۱۰-۱۲ | محیط مساعدتر برای آموزش و حقوق زنان |

| دوران تیموری | قرن ۱۴-۱۶ | اوج مشارکت زنان در امور اجتماعی |

| عبدالرحمن خان | ۱۸۸۰-۱۹۰۱ | حقوق مالکیت و طلاق؛ همچنان تابع مردان |

| حبیب‌الله خان | ۱۹۰۱-۱۹۱۹ | حمایت از آموزش زنان؛ اولین مکتب برای دختران |

| امان‌الله خان | ۱۹۱۹-۱۹۲۹ | اصلاحات سریع؛ زنان حق رأی گرفتند؛ قانون اساسی | کلکانی |

| ۱۹۲۹ | معکوس‌سازی موقت اصلاحات |

| سلسله مصاحب‌ها | ۱۹۲۹-۱۹۷۳ | پیشرفت محتاطانه؛ قانون اساسی ۱۹۶۴؛ زنان در پارلمان |

|

| داوود خان | ۱۹۵۳-۱۹۶۳ | زنان تشویق به کنار گذاشتن نقاب؛ ورود به حرفه‌ها |

| کمونیست/شوروی | ۱۹۷۸-۱۹۹۲ | سوادآموزی انبوه؛ فرصت‌های شغلی برابر برای زنان |

|

| مجاهدین | ۱۹۹۲-۱۹۹۶ | محرومیت فزاینده زنان از خدمات عمومی |

| طالبان اول | ۱۹۹۶-۲۰۰۱ | سرکوب سیستماتیک؛ ممنوعیت از آموزش و کار |

| جمهوری اسلامی | ۲۰۰۱-۲۰۲۱ | قانون اساسی حقوق زنان را تثبیت کرد؛ دستاوردهای قابل‌توجه |

| طالبان دوم | ۲۰۲۱-اکنون | «از نظر مقیاس و تأثیر نسلی بی‌نظیر» |

منابع و مأخذ آثار استناد شده:

M. H. H.، 'از کابل تا قاهره و بازگشت: جنبش زنان افغانستان و تحولات فرامنطقه‌ای اوایل قرن بیستم'، پوهنتون اکستر. (تحقیقی که نشان می‌دهد زنان افغان بازیگران تاریخی مؤثری بودند که در مورد اصلاحات حقوقی دوره خود مذاکره کرده و بر آنها تأثیر گذاشتند، با استفاده از تاریخ‌های شفاهی و مواد آرشیوی).

پوهنتون اکستر، 'از کابل تا قاهره و بازگشت: جنبش زنان افغانستان و تحولات فرامنطقه‌ای اوایل قرن بیستم'، مخزن ORE. (تحلیلی از جنبش نوپای زنان در اوایل قرن بیستم افغانستان به‌عنوان بخشی از گفتگوی فرامنطقه‌ای گسترده‌تر که شامل زنان نخبه به‌عنوان بازیگران کلیدی بود).

شیرزی، م.، 'زنان پیشگام در آموزش افغانستان'، ReliefWeb، ۲۰۲۵. (گزارشی در مورد مشکل‌های زنان ازبک در افغانستان و میراث قهرمانان آموزش، از جمله بی‌بی مریم).

شیرزی، م.، 'زنان پیشگام در آموزش افغانستان'، ReliefWeb، ۲۰۲۵. (مستندسازی کمک‌های بی‌بی زلیخا، سارا سرخابی و سهیلا سرخابی در پیشبرد آموزش زنان در فاریاب و کابل).

شیرزی، م.، 'زنان پیشگام در آموزش افغانستان'، ReliefWeb، ۲۰۲۵. (جزئیات در مورد تأسیس مکتب ستاره توسط بی بی مریم، نقش مملکت بانو به عنوان یک رهبر پیشگام و میراث آموزشی خانواده سرخابی).

مالک، ت. و جان، ف.، 'تجاوز: زنان پناهنده افغان به عنوان جلومجموعه'، SAGE Journals، ۲۰۲۵. (بررسی تجارب زنان پناهنده افغان و ساخت گفتمانی هویت های آنان).

'حمایت مردان از آموزش زنان در افغانستان: نقش درآمد و ناامنی'، Wiley Online Library، ۲۰۲۶. (مطالعه ای در مورد نگرش مردان نسبت به آموزش زنان و تأثیر مشارکت مالی زنان).
'حمایت مردان از آموزش زنان در افغانستان'، Wiley Online Library. (تحلیلی از هنجارهای مردسالارانه، شکاف روستایی-شهری و تأثیر تعدیل کننده درآمد زنان بر نگرش ها نسبت به آموزش).

مجله نژاد، جنسیت و عدالت اجتماعی ویلیام و مری، (تحلیلی از نظام حقوقی طالبان، تفسیر آنان از شریعت و مفهوم آپارتاید جنسیتی).

هندو، 'موردی از تدوین تمامیت خواهی'، ۲۰۲۴. (تحلیلی از قانون امر به معروف و نهی از منکر طالبان و انحراف آن از اصول اسلامی).

آکسفورد آکادمیک، 'چانه زنی با مردسالاری در صلح سازی: شکست زنان، صلح و امنیت در افغانستان'، ۲۰۲۴. (بررسی چانه زنی مردسالارانه در مراحل مختلف منازعه و صلح سازی در افغانستان از ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۲).

کاندیوتی، د.، 'سیاست جنسیت و بازسازی در افغانستان'، مؤسسه تحقیقاتی سازمان ملل متحد برای توسعه اجتماعی (UNRISD)، ۲۰۰۵. (بافت سازی حقوق زنان در تاریخ دولت سازی و روابط دولت-جامعه در افغانستان).

گارودا - گاربا روجوکان دیجیتال، 'حق آموزش برای زنان افغان از منظر حقوق اسلامی'، ۲۰۲۵. (مطالعه ای در مورد حق آموزش برای زنان افغان از منظر حقوق اسلامی و شکاف بین دکترین حقوق اسلامی و رویه های فعلی).

هشت صبح، 'جنگ علیه زنان: به مشکل کشیدن آپارتاید جنسیتی در افغانستان'، ۲۰۲۴. (تحلیلی از کارزار سیستماتیک طالبان برای ساکت کردن زنان و ریشه های طالبانیسم در جامعه افغانستان).

مؤسسه مطالعات استراتژیک افغانستان، 'ضمیمه و محو شده: چگونه هویت متمایز هرات مقاومت زنان را تقویت می کند'. (تحلیلی از هویت متمایز هرات، میراث تبعیض دولتی و مقاومت زنان).

منابع اضافی

ReliefWeb، 'بی‌بی‌مریم و میراث قهرمانان آموزش'، ۲۰۲۵. (مستندسازی نقش بی‌بی‌مریم به‌عنوان اولین معلم زن در افغانستان و تأسیس مکاتب دخترانه توسط او).

ReliefWeb، 'مملکت‌بانو: یک رهبر پیشگام در پیشبرد آموزش زنان'، ۲۰۲۵. (اطلاعات بیوگرافی در مورد مملکت‌بانو و کمک‌های او به آموزش زنان).

مؤسسه تحقیقاتی سازمان ملل متحد برای توسعه اجتماعی (UNRISD)، 'سیاست جنسیت و بازسازی در افغانستان'، ۲۰۰۵. (تحلیلی از پیامدهای سال‌ها جنگ و آوارگی بر روابط اجتماعی و حقوق زنان در افغانستان).

رحمة‌الله امید، ارتباط شخصی، ۲۰۲۶. (گفتگو با نوۀ بی‌بی‌مریم در مورد میراث آموزشی در افغانستان).

عایشه جان، ارتباط شخصی، ۲۰۲۶. (اطلاعات از ماما اصلی در میمنه در مورد مکتب مستوره/ستاره).

سارا سرخابی، ارتباط شخصی، ۲۰۲۶. (اطلاعات از یکی از اولین مدیران مکتب ستاره).

توجه: این فهرست مراجع شامل منابع اکادمیک منتشرشده و استنادات منابع اولیه از مطالب جست‌وجو شده است. تحلیل تاریخی به‌طور گسترده بر کار محققانی مانند دکتر M.H. از پوهنتون اکستر تکیه دارد که نشان داده است زنان افغان «صرفاً موضوع اصلاحات نبودند» بلکه «بازیگران تاریخی مؤثری بودند که در مورد اصلاحات حقوقی دوره خود مذاکره کرده و بر آنها تأثیر گذاشتند». تحلیل معاصر بر تحقیقات اخیر منتشرشده در سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶ تکیه دارد.

پایان